

זְכוּרֹן עִם שִׁיחֵיו לְאַחֲרָנָה: פ י אֲנִי קִהַלְתִּי הָיִיתִי מֶלֶךְ

פּוֹרֵת יוֹסֵף

תשליך מעצמה כל המוחשות ושתחשוב שהאל יתברך הוא על כולם ועל עצמה, ובכן תפרד מכל בלתי שווי וזו היא תנועה סבובית, ולכן יאמר כי תנועת הנפש הסבובית היא להכנס אל עצמה ומתעטפות הדברי החיצוניים וכוחותיה השכליות, וכבר נעשית שוה ומתדמה תתחבר אל הכוחות השכליות, ובכן תתקרב ותבא אצל מי שהוא עליון על הכל.

והנה מזה הדרוש בקצרה תובן כוונת המאמר, כי מהדרוש מבוא כמה הפרש בין ענין התנועה סבובית נוטה וישרה במלאכים ובין ענינה באנשים, ומי שאמר כחצי גורן כיון לומר כי תעלה מדרגת המאושרים לתנועה הנוטה אשר במלאכים, ואמר אנא חמיתיה מצומצם ביניהם, כי חצי הגורן אע"פ שיש בו התחלה וסוף יש לו דמיון העגול במה שיש שלו מרכז. והשני אמר שיעלו המאושרים למעלת התנועה הסבובית במלאכים ויותר עד שמראים עליו באצבע וכו'. והרואה יעיין בדרוש ויאריך בו כרצונו כי נלאתי להאריך ובמה שנכתב די למבין.

אני קהלת וגו'. ונתתי את לבי וגו'. ראיתי את כל המעשים וגו'. מעוות לא יוכל וגו'. דברתי אני עם לבי וגו'. ואתנה לבי וגו'. כי ברוב חכמה וגו'. קרה לי באלו הפסוקים

מהאל יתברך, ולזה משימים תנועה ישרה במלאך, ולכן יאמר שמתנועעים ביושר כאשר ימשיכו אל אשר תחתיהם בהשגחה ישרה עוברת את כולם.

התנועה הנוטה משימים שהיא כמו מורכבת משניהם במה שהם נשאים באחדות ההכרה האלהית אשר הכירו ויוצאים בפעולותיהם לקרב ולהביא אתרים אל האל יתברך. אמנם בנפש נמצא גם כן שווי ובלתי שווי.

בג' פנים תתנועע הנפש אל ה' יתברך. הפן הא' לדעת הדברים הבלתי נראים מהדברים הנבראים וזו היא תנועה ישרה, ולכן יאמר שהנפש תתנועע ביושר, כאשר מהשגת הדברים הנבראים הרבים והמשתנים יבוא אל ההכרה האלהית המיוחדת והבלתי משתנה. באופן ב' תתנועע אל האל יתברך מההארות והניצוצות המקובלות מהאל יתברך. והאדם מקבל אותם באופן אנושי, רוצה לומר בצורות הרגשיות כמו ישעיהו שאמר [ישעיהו ו] ואראה את ה' יושב על כסא רם ונשא - הרי שקבל ניצוצי האור האלהי אשר האיר לו להכיר גדולתו יתברך, ותאר שראהו בצורות מורגשות יושב על כסא רם ונשא, וזאת התנועה היא הנוטה, כי יש שלו איזה צד מהשווי מצד האור האלקי, וצד מהבלתי שווי מצד הצורות המוחשות. האופן השלישי כאשר הנפש

עַל-יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלַם: יִנְתַּתִּי אֶת-לְבִי לְדְרוּשׁ וּלְתוֹרָה

פּוֹרַת יוֹסֵף

ב' אם הוא ענין רע היאך נתנו האלהים לבני האדם כי אין דבר רע יורד מלמעלה וכל שכן לתת אותם בכוונה כמו שאמר נתן אלהים, והוא עצמו אמר בספר משלי: כי ה' יתן חכמה [משלי ב']. ועוד הבנת לענות בו לא נתבררה כפי המפרשים מאומה להתעסק בו, מי אומר להתענות בו מי אומר ענין עדות מבלי שיבארו ענינן.

ג' איך אחר שהסכים עוד דרישת החכמה הוא ענין רע, מה הוצרך לחקור בהוללות וסכלות מי לא ידע יתרון החכמה על הסכלות ומי שביאר שהחכמה ענין רע מה יאמר בהוללות והסכלות.

וכל הפסוקים האלה מלאים ספקות מכל מקום, אלה הם עצומות אשר העירוני לבקש דרך ודרוש יתישבו אלו הספקות ועמהם כל חלקי הפסוקים הנזכרים.

ותחילה אחקור על דרוש אחד מפואר מתיחס מאד לאלה הפסוקים. והוא זה אם הדבור באדם הוא כח אחר מלבד השכל. ונראה כי הוא כח אחר לטענות, א' בספר הרוח והנפש אומר כאשר נרצה לעלות מהתחתונים אל העליונים, צריך תחילה החוש אחריו הכח המדמה אחריו הדבור אחריו השכל אם כן וכו'. ב' בבו איסיו מנחמה אומר

כאשר הסתכלתי בהם וראיתי הקושי העצום אשר יש בהבנתם והספקות העצומות אשר בהם, וראיתי מה שדברו בהם המפרשים ולא נתקרה דעתי בשום דבר, כי הספקות במקומם עומדות, אמרתי כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אקבל על הפרישה, ורציתי למנוע את עצמי מלפרש את דברי הספר הזה העמוקים כיון שאין יד שכלי משגת להבנת התחלתם, ומצד אחר ראיתי כי עזרני ה' עד הנה בפתיחת הספר, גם בקצת פרשיות ממנו הם כתובות אצלי בספרי, ואיך אסתלק מענין כל כך נפלא ושחתי דברי הנעימים אשר כתבתי עד הנה בקצת דרושים זה הספר, ובהיותי בזאת המבוכה עזרני ה' והשבתי באלו הפסוקים ענין חדש לא דרכו בו המפרשים כלל, והוא ענין מתיחס מאד לשלמה ולחכמתו ולחקירות אשר בזה הספר המופלא.

הספק הראשון העצום אשר נסתפק לי באלו הפסוקים הוא אמרו כי דרישת החכמה על כל אשר נעשה תחת השמים הוא ענין רע נתן אלהים לבני האדם לענות בו, והיאך אפשר שדרישת החכמה יהיה ענין רע, אשר אפילו הכסילים מודים על שלמות החכמה ואושרה, ואדון החכמים יאמר שהוא ענין רע.

בַּחֲכָמָה עַל כָּל-אִשֶּׁר נַעֲשֶׂה תַּחַת הַשָּׁמַיִם הוּא | עֵינֵן

פורת יוסף

כמו התנועה למנוחה. או מבקש הדבר למחזיק בו והמנוחה וההזקה הם לשלם התנועה והבקשה לבלתי שלם, ולפי שהתנועה תתחיל לעולם מהבלתי מתנועע ותוגדל אל מנוחה, ולכן הוא כי הדבור האנושי כפי דרך החקירה והמציאה תמשך ממושכלות פשוטות אשר הם התחילו ראשונות, וברור הוא כי ההתנועע וההשקט אינם מובאות לכוחות מתחלפות אלא לכח אחד בעצמו, וכן בדברים הטבעיים כי בעבור טבע אחד יתנועע המתנועע אל המקום הטבעי לו, ובעבור אותו הטבע בעצמו ינוחו וישקוט בה. ולכן נאמר כי בכח אחד בעצמו נדבר ונשכיל. אלה טענה הא' נאמר כי מונה הפעולות לא הכוחות, אם הספר ההוא מהרות והנפש אינו מובהק לקחת ראייה ממנו. אל הב' הנצחיות יתיחס אל הזמן כמו הבלתי מתנועע אל המתנועע, ולכן מיחס בו איסיו ההשכלה לנצחיות והדבור לזמן. לג' נאמר כי אותם הבעלי חיים הם כל כך שפלים בערך אל האדם כי אינם יכולים להשיג הכרת האמת אשר הדבור חוקר, אמנם האדם יכול להשיג אמיתת המושכל שמשגיגים המלאכים באופן בלתי שלם, ולכן הכח המכיר במלאכים אינו מסוג אחר ונבדל מכח הדבור אבל כולם תחת סוג אחד, ויתיחס זה לזה יחס הבלתי שלם אל השלם.

כי הדבור יתיחס לשכל בזמן לנצחיות ואינו כח אחד הנצחי עם הזמני אם כן וכו'. ג' האדם משתתף עם המלאכים בשכל ועם הבעלי חיים בחושים. ואמנם הדבור שהוא מיוחד לאדם אשר עליו יהיה גדרו חי מדבר הוא כח נבדל מהחוש המיוחד לבעלי חיים, אם כן גם הוא כח נבדל מהשכל המיוחד למלאכים. ואומרים החכמים כי הדבור אשר יתעלה בו האדם על הבעלי חיים הוא הדבור או ההבנה או ההשכלה, או אם איזה שם ימצא יותר מיוחד לאלו הדברים, אם כן הדבור והשכל הם כח אחד.

התשובה: כי הדבור והשכל אי אפשר שיהיו באדם כוחות נבדלים, וזה יתבאר אם יבחן פועל הדבור גם פועל ההשכלה. ההשכלה היא להשיג בפשיטות אמיתת ההשכלה, והדבור הוא להמשך ממושכל אחד אל אחד להכיר אמיתת ההשכלה, ולכן המלאכים שמחזיקים בשלמות כפי אופן טבעם הכרת המושכל האמיתי אינם צריכים להמשך ממושכל אחר אל אחר אלא בפשיטות בלי שום הדרגה משיגים אמיתת הדברים. אמנם האנשים להשיג אמיתת המושכל צריכים להמשך ממושכל אחד אל אחר, ולכן יקרא האדם מדבר בעבור ההשגה ההדרגתית. נראה אם כן כי הדבור יתיחס להשכלה

הנה נתבאר בזה הדרוש ההבדל אשר בין השכלת המלאך להשכלת האדם כי השכלת המלאך אינה צריכה הדרגה והמשך ממושכל אל מושכל, והשכלת האדם אשר הוא דבורי, הוא בדרך ההדרגה הנזכרת, ואי אפשר לאדם להשכיל באופן אחר כי אם בזה, וזה בדרך הטבע.

והנה שלמה המלך השיג החכמה בדרך שמשגיגים המלאכים מושפעת בפתע מהאל יתברך, כאשר נראה לו האל יתברך בגבעון ואמר לו [מלכים א' ג'] שאל מה אתן לך, ושאל החכמה, ונתנה האל יתברך לו באותה הלילה, וכמו שאמרו חז"ל ויקץ שלמה והנה חלום. אמר ר' יצחק האדם עומד על כנו צפור מצבט יודע מה מצבט חמור נוהק יודע מה נוהק. וכאשר ראה שלמה את עצמו עם כל אותו השלמות מהחכמה המושגת באותו האופן הנפלא והחכמה מופלגת בעצמה. וראה שעדין לא הגיע לאושר האמיתי כי לא נתפייס לכו בזאת החכמה, והאושר האמיתי הוא משביע את המחזיק ומתפייס ואינו חושק שום דבר אחר, וכמו שאמר הכתוב המשביע בטוב עדיך. וכיון שראה שלמה שזה השלמות הגדול אשר השיג הוא כדמות שלמות מלאכי השרת איננו האושר האמיתי, רצה לחקור בזה הספר על אמיתת מהות האושר, ולכן כנה את עצמו בשם קהלת בזה הספר, כי קהלת המושכלות והחכמות השיג כאחת, לא בדרך ההדרגה כאנשים רק בפתע כמלאכים. וכיון שזה אינו

השלמות האמיתי רצה לחקור עליו מהו. והדבר הראשון אשר רצה לחקור עליו הוא כי אף על פי שהשיג כל אותה החכמה הנפלאה לא הגיע לתכליתה, וכמו שאמר הרמב"ם - על משיחנו המקווה "גדול בחכמה משלמה", נראה כי לא הגיע לתכליתה, וכמו שאמר צופר "ויגד לך תעלומות חכמה כי כפלים לתושיה" [איוב יא], הכוונה כי לשתי סיבות אי אפשר שיהיה האדם מאושר בחכמה. א' כי אין מי שיגיע לתכליתה כי רחבה מני ים. ב' שאף על פי ששיג כל חכמות הנמצאות בשלמות לא מפני זה ישיג אמיתת הממציאם יתברך, כי כל הנמצאות ורבי רבבות כמותם לא יעידו על אמיתת שלמות מהותו, כי כולם בעלי תכלית והוא יתברך בלתי בעל תכלית, וחשב שלמה אדרוש ואתור בחכמה על דרך החקירה ההדרגתית, ואולי בזה יתפייס לבי ותתקדר דעתי ואשיג תכלית האושר, ודחה זאת הסברא בטענה נפלאה. ואמר איך אפשר אחרי שלא השגתי האושר בחכמה הנשפעת עלי מהאל יתברך על האופן שמשפיע למלאכים, כמו שאמר [במשלי ל'] "ולא למדתי חכמה ודעת קדושים אדע", רוצה לומר לא למדתייה על דרך הטבע האנושי רק דעת קדושים אדע, כי באותו האופן שהשם יתברך משפיע לחכמים השפיע אלי, ואם כן כיון שזה לא הספיק, איך יספיק הדרך האנושי החקרי ההדרגי אשר הוא ענין רע וחסר נתן אלהים לבני האדם לענות ולהעיד עליו מי הוא, כי הדבור האנושי הוא ההבדל העצמי המיוחד את האדם

רַע נָתַן אֱלֹהִים לְבַנֵּי הָאָדָם לַעֲנֹת בּוֹ: י רְאִיתִי

פורת יוסף

העיון האנושיים יתעלו על חיי המעשה האנושיים, אין העיון האנושי מתיחס אל המעשה האנושיים מעיון החכמה האנושית. אמנם תורתנו הקדושה העיון האלהי בחכמת התורה, ועל פי אותו העיון יסודרו המעשים האלהיים, וזה שאמר הכתוב כי הוא חכמתכם ובינתכם וגו', כי העיון והחכמה גם המעשים האלהיים מצוות תורתנו הקדושה הכל קדושה ואחדות אחד, ולכן יחס רבי אבא דברי שלמה האומרים כי המעשים שתחת השמש הבל ורעות רוח ואשר למעלה מן השמש הם תשובה לישראל וכו' כי מחכמת התורה יסודרו המעשים המוצלחים, והזקן הנזכר חקירתו וגזירתו הוציאה והמציאה מחכמת התורה וסודותיה, ורבנן שהמשילו הענין לאסטרוולוגו וכו' העמיקו יותר והמשילו דברי שלמה לא לאסטרוולוגו אשר מתוך חכמת הכוכבים משיג איזו סחורה יוצאה באיזה מקום, גם שלמה המלך ידע בחכמתו טבעי הכוכבים וטבעי המעשים, וידע מה הם המעשים אשר הם למטה ממדרגת הכוכבים ומתיחסים אליהם, והמעשים המאשרים אשר הם מעולים מהטבע השמשי והכוכבים, והם תורה ותשובה ומעשים טובים כנזכר לעיל בפירוש זה המאמר, ועל פי דרך חז"ל הנזכר גזר שלמה כי המעשים הנעשים תחת השמש הם הבל ורעות רוח.

בהתחברו עם סוגו שהוא חי מדבר לא חי משכיל, וכיון שזה הדרך לאדם בעבור חסרוננו, והוא הוא מעיד על מהותו שאינו חי משכיל רק חי מדבר, ואם כן היאך אפשר שהאומר יהיה תלוי בזה, אם בדרך המלאכיים השלם לא השגתי האומר היאך אשיגהו על זה הדרך האנושי החסר לדרוש ולתור בחכמה.

אמר עוד ראיתי את כל המעשים וגו'. אף על פי שקצת המפרשים פירשו זה הפסוק על המעשים הטבעיים הנעשים בעולם, אני דורך דרך חז"ל ודרך המפרשים התורניים אשר פירשוהו על המעשים האנושיים, ואמר במדרש בזה הפסוק, רבי אבא בר כהנא, לזקן שהיה יושב בפרשת דרכים וכו', אין הבריות צריכים להחזיק טובה לשלמה שהוא יושב על שערי החכמה ומזהיר לישראל ראיתי את כל המעשים שנעשו תחת השמש וגו', חוץ מתשובה ומעשים טובים. רבנן אמרי לאסטרוולוגו שהיה יושב על פתח המלך וכו'.

והכוונה כי ידוע שחיי האדם מתחלקים לשנים חיי העיון וחיי המעשה, ויש הבדל נפלא בין יחס חיי העיון האנושי אל חיי המעשה האנושי, אל יחס חיי העיון האלהיים אל חיי המעשה האלהיים, כי אף על פי שחיי